

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

**Методичні рекомендації
до практичних завдань
з навчальної дисципліни
"ЛЮДСЬКИЙ РОЗВИТОК"
для студентів напряму підготовки
6.030505 "Управління персоналом та економіка праці"
всіх форм навчання**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2016**

Затверджено на засіданні кафедри управління персоналом та економіки праці.

Протокол № 7 від 27.11.2015 р.

Укладач Н. С. Маркова

М 54   Методичні рекомендації до практичних завдань з навчальної дисципліни "Людський розвиток" для студентів напряму підготовки 6.030505 "Управління персоналом та економіка праці" всіх форм навчання / уклад. Н. С. Маркова. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. – 44 с.

Подано методичні рекомендації до практичних завдань з навчальної дисципліни, що згруповані за двома модулями, які охоплюють усі теми навчальної дисципліни та призначені сприяти поглибленому й самостійному вивченню дисципліни, а також набуттю необхідних практичних навичок.

Рекомендовано для студентів напряму підготовки 6.030505 "Управління персоналом та економіка праці" всіх форм навчання.

Вступ

Необхідність в орієнтації країни в бік людського розвитку обумовлено прийняттям Україною Національних цілей розвитку тисячоліття, які ґрунтуються на матеріалах саміту ООН, у межах якого лідери держав узяли на себе зобов'язання зробити цей світ кращим для всього людства. Національні цілі спрямовано на ліквідацію таких негативних наслідків державної соціально-економічної політики як: скорочення середньої тривалості життя населення, депопуляції, зниження соціальних стандартів життя, неефективного соціального захисту, занадто високого рівня розшарування населення, низької якості освіти та охорони здоров'я, гендерної нерівності тощо. Комплекс макроекономічних заходів, що нагадує дії "шокової терапії", має виконати поставлені перед урядом завдання у сфері людського розвитку (ЛР), відповідного європейським стандартам життя, повній реалізації можливостей, забезпеченні прав і свобод громадян України. До того ж економічне зростання має слугувати не стільки економічному розвитку, скільки розширенню можливостей людей обирати здобуття кращої освіти, кращої охорони здоров'я, кращих можливостей для самореалізації.

Метою навчальної дисципліни є засвоєння теоретичних засад людського розвитку, сприяння розширенню можливостей та ідей людського розвитку в Україні серед студентів.

Завдання дисципліни:

сформувати у студентів систему теоретичних і практичних знань про категорії, поняття, механізми забезпечення людського розвитку у світі та Україні;

надати студентам загальні ґрунтовні навички в науковому аналізі процесів людського розвитку на державному та регіональному рівнях, зокрема, розрахунку, аналізі й моніторингу показників людського розвитку;

сформувати у студентів науково обґрунтовані, адекватні реальності, раціональні знання про процеси, явища й тенденції у сфері людського розвитку нашої країни: здоров'я, тривалість життя населення, освіту,

культуру, інтелектуальний потенціал, рівень життя, нерівність, проблеми гендерної диференціації та ін.;

навчити студентів використовувати здобуті знання в конкретних процесах управління в галузі забезпечення ефективного формування й розвитку людського потенціалу на всіх рівнях;

сформувати на цій основі доцільне ставлення студентів до власного людського потенціалу, вміння нарощувати й ефективно використовувати свій людський капітал, забезпечувати своїми силами власний розвиток, усвідомлено досягати реалізації своїх інтересів у соціальних відносинах.

Предмет дисципліни: чинники, закономірності та способи забезпечення людського розвитку, методи його адекватного вимірювання й реального оцінювання, формування та продуктивного використання людського потенціалу.

Метою виконання практичних завдань із навчальної дисципліни "Людський розвиток" є набуття студентами практичних умінь та навичок у вирішенні певного кола завдань макро- та мезорівневого значення, що виникають на сучасному етапі розвитку людства. Згідно з Національною рамкою кваліфікацій, перелік кваліфікаційних характеристик, якими мають володіти випускники напряму підготовки "Управління персоналом та економіка праці" освітнього ступеня "бакалавр" у межах навчальної дисципліни "Людський розвиток" наведено в таблиці. Практичні завдання розроблено, згідно з визначеними професійними компетентностями, їх складено із завдань різного рівня складності, що охоплюють провідні теми, які вивчають у межах цієї навчальної дисципліни. Запропонований комплекс практичних завдань дає змогу оцінити поточну успішність знань студентів, його можуть може використовувати для самооцінювання.

**Структура складових частин професійних компетентностей із навчальної дисципліни
"Людський розвиток" за Національною рамкою кваліфікацій України**

Складові частини компетентності, яку формують у межах теми	Мінімальний досвід	Знання	Уміння	Комунікації	Автономність і відповідальність
1	2	3	4	5	6
Тема 1. "Людський розвиток" як навчальна дисципліна і галузь наукових досліджень					
Визначати особливості людського розвитку певної території	Сутність людського розвитку, еволюції поглядів до усвідомлення ключової ролі людини в суспільно-економічному та політичному житті	Знання сутності, значення, змісту та методологічних аспектів дисципліни, складових частин людського розвитку	Визначати напрями та розробляти заходи щодо створення сприятливого з позицій людського розвитку економічного, політичного, екологічного середовища	Презентувати результати досягнень людського розвитку окремого регіону, країни, світу	Відповідальність за точну ідентифікацію ключових проблем і напрямів людського розвитку
Тема 2. Сталий людський розвиток					
Визначати взаємозалежність між окремими чинниками людського розвитку	Взаємозв'язок економічного зростання та сталого людського розвитку	Знання особливостей досягнення економічного зростання та сталого розвитку суспільства; змісту роботи ПРООН у сфері людського розвитку; основних концепцій людського розвитку та їхній взаємозв'язок	Здійснювати аналіз впливу економічного зростання на сталість людського розвитку. Застосовувати концепції сталого розвитку в обґрунтуванні можливостей розширення вибору людини	Презентувати результати визначення найбільш обґрунтованих концепцій людського розвитку	Відповідальність за точність ідентифікації концепції людського розвитку окремої країни

1	2	3	4	5	6
Тема 3. Теорія людського капіталу – економічна основа концепції людського розвитку					
Визначати ефективність інвестицій у людський капітал. Здійснювати вибір оптимального варіанта інвестування в людський капітал	Поняття "людський капітал", його складові частини. Основні види інвестицій у людський капітал та напрями розрахунку ефективності від вкладень у людський капітал	Знання теорії людського капіталу, методики розрахунку економічного оцінювання ефективності інвестування в людський капітал	Визначати ефективність інвестицій у людський капітал. Здійснювати обґрунтування ролі держави в інвестуванні людського капіталу. Здійснювати вибір оптимального варіанта інвестування в людський капітал	Презентувати результати розрахунку економічної, соціальної та бюджетної ефективності вкладень у людський капітал	Самостійно приймати рішення щодо вибору найбільш обґрунтованого варіанта інвестування в людський капітал
Тема 4. Індекс людського розвитку					
Здійснювати розрахунок інтегрального показника людського розвитку різних країн	Основи розрахунку індексу людського розвитку, запропонованого ПРООН	Знання методики розрахунку індексу людського розвитку та його складових компонентів	Здійснювати розрахунок індексу людського розвитку та його складових частин: індексу тривалості життя, індексу рівня освіти, індексу доходу, а також індексу людського розвитку, ураховуючи гендерний чинник, індексу злиденності	Презентувати результати розрахунку інтегрального показника людського розвитку країни	Приймати рішення щодо ступеня людського розвитку країни та обґрунтування заходів щодо підвищення наявного рівня

1	2	3	4	5	6
Тема 5. Індекс людського розвитку регіонів України					
Здійснювати розрахунок інтегрального показника та складових частин індексу людського розвитку регіонів України	Національні методики розрахунку індексу людського розвитку, запропоновані українськими вченими	Знання методики визначення системи показників, що характеризують людський розвиток регіонів України	Здійснювати аналіз стану людського розвитку в регіонах України за статистичними даними	Презентувати результати аналізу стану людського розвитку в регіонах України за статистичними даними	Приймати рішення щодо ступеня людського розвитку в регіонах України
Тема 6. Здоров'я і тривалість життя в контексті людського розвитку					
Здійснювати розрахунок показників, що характеризують здоров'я населення та тривалість життя за наявними методиками, а також виявляти основні тенденції щодо визначених даних	Здоров'я і довголіття як передумови й наслідок людського розвитку. Соціально-економічні та екологічні детермінанти, що впливають на погіршення стану здоров'я населення	Знання ролі системи охорони здоров'я у формуванні рівня здоров'я населення; сутності соціально-економічних детермінант погіршення стану здоров'я населення	Здійснювати аналіз стану системи охорони здоров'я у країні. Визначати показники, що характеризують рівень розвитку системи охорони здоров'я	Презентувати результати визначення екологічної та соціально-економічної детермінант на стан здоров'я населення	Відповідальність за точність і коректність результатів
Тема 7. Освіта, культура, інтелектуальний потенціал як чинники людського розвитку					
Здійснювати розрахунок індексу освіти населення певної країни	Освіта, людський розвиток і економічне зростання. Рівень культури як результат і чинник людського розвитку	Знання ролі освіти та грамотності, а також її вплив на рівень людського розвитку окремої країни	Виявляти соціальні аспекти інвестування освіти. Визначати взаємозалежність між освітою та окремими чинниками людського розвитку	Презентувати результати розрахунку індексу освіти населення, здійснювати аналіз його динаміки, порівняно з іншими країнами світу	Відповідальність за точність і коректність результатів

1	2	3	4	5	6
Тема 8. Економічне зростання, зайнятість і людський розвиток					
Здійснювати розрахунок показників, що характеризують ринок праці країни, і формулювати висновки щодо визначених даних. Здійснювати розрахунок показників, що характеризують зайнятість населення	Забезпечення повної продуктивної зайнятості. Взаємозв'язок зайнятості та рівня людського розвитку	Знання принципів стратегії зайнятості, яка сприяє людському розвитку	Здійснювати розрахунок показників ринку праці та зайнятості населення	Презентувати результати розрахунку показників ринку праці та зайнятості населення	Відповідальність за точність і коректність результатів
Тема 9. Рівень життя, нерівність і людський розвиток					
Здійснювати розрахунок індексу ВНД на душу населення певної країни. Здійснювати розрахунок індексу злиденності населення (ІНН-1 та ІНН-2)	Поняття добробуту в концепції людського розвитку. Бідність як головна перешкода людському розвитку. Державна політика подолання бідності	Розуміння поняття добробуту в концепції людського розвитку, а також рівня життя та основних показників його вимірювання	Здійснювати розрахунок показників індексу людського розвитку, що характеризують рівень життя та злиденності. Здійснювати порівняння визначених даних	Презентувати результати розрахунку показників рівня життя та злиденності населення, залежно від рівня розвитку країни	Відповідальність за точність і коректність результатів

1	2	3	4	5	6
Тема 10. Гендерний розвиток у контексті концепції людського розвитку					
Використовувати методику ПРООН для розрахунку індексу розвитку, ураховуючи гендерний фактор. Використовувати методику ПРООН для розрахунку індексу розширення можливостей жінок	Гендерна справедливість щодо здобуття освіти. Різниця в рівнях доходів чоловіків і жінок як результат різних соціальних можливостей	Знання питань виникнення та підтримки, чинники гендерної нерівності в окремих країнах та Україні	Здійснювати розрахунок показників складових частин індексу людського розвитку, ураховуючи гендерний чинник	Презентувати результати розрахунку індексу людського розвитку, ураховуючи гендерний чинник	Відповідальність за точність і коректність результатів

Змістовий модуль 1

Вимірювання рівня людського розвитку

Тема 1. "Людський розвиток" як навчальна дисципліна і галузь наукових досліджень

1.1. Практичне завдання з визначення переваг та недоліків етапів економічного розвитку країни

Студентам пропонують, виходячи з характеристик етапів економічного розвитку різних країн світу, виявити переваги та недоліки кожного з них (табл. 1.1). Роботу необхідно оформити письмово з формулюванням аргументованих відповідей.

Таблиця 1.1

Характеристики етапів економічного розвитку

Характеристики	Етапи економічного розвитку		
	доіндустріальний, аграрний	індустріальний	постіндустріальний, наукомісткий
Провідний сектор економіки	Аграрний сектор	Промисловий сектор	Сфера послуг
Основний вид продукції, що виробляють	Сільськогосподарська, ремісницька	Промислова	Інформаційні послуги
Основні чинники виробництва	Трудові та природні ресурси	Трудові ресурси та капітал	Трудові ресурси, капітал та технології
Провідне джерело економічного розвитку	Продуктивність природних ресурсів	Продуктивність трудових ресурсів, капіталу	Продуктивність високотехнологічних ресурсів
Основний чинник людського розвитку	Удосконалення навичок	Формування здібностей	Розвиток здібностей

1.2. Есе на тему

"Що я як Прем'єр-міністр України можу зробити
для підвищення рівня людського розвитку країни"

Студентам пропонують тему есе, яке вони пишуть на практичному занятті та здають викладачу після завершення навчального заняття. В есе студенти визначають послідовність дій або алгоритм виконання найбільш актуальних завдань у сфері людського розвитку (освіта, система

охорони здоров'я, доходи населення), що потребують вирішення, наводять авторське бачення проблем розвитку та шляхів їхнього вирішення тощо.

1.3. Ділова гра на тему "Процес людського розвитку"

Вихідні дані та завдання

Студентів розподіляють на три-чотири підгрупи за бажанням. Кожній підгрупі пропонують перелік із 36 понять (табл. 1.2), що характеризує різні складові частини людського розвитку країни. Необхідно скласти схему у вигляді графічного відображення процесу людського розвитку, на якій показати взаємозв'язок усіх понять, обґрунтувати запропонований кожною групою варіант. Наприкінці заняття відбувається обговорення отриманих схем, визначають групу, яка подала найбільш логічну схему процесу людського розвитку.

Таблиця 1.2

Перелік понять, що пропонують підгрупам для побудови процесу людського розвитку

№ п/п	Поняття	1	2	1	2
1	2	13	Соціальні стандарти життя	24	Багатство
1	Здоров'я	14	Тривалість життя населення	25	Чинники виробництва
2	Освіта	15	Культура	26	Довголіття
3	Економічне зростання	16	Економічний розвиток країни	27	Інтелектуальний потенціал
4	Злиденність населення	17	Державна політика зайнятості	28	Продуктивна зайнятість
5	Добробут	18	Бідність	29	Державна зовнішньо-економічна політика
6	Безробіття	19	Гендерний розвиток	30	Ментальність населення
7	Економічно активне населення	20	ВВП	31	Зовнішнє середовище
8	Рівень життя	21	Доходи населення	32	Ресурси
9	Нерівність	22	Продуктивність праці	33	Номінальні доходи
10	Людський розвиток	23	Розширення прав людини	34	Людські можливості
11	Прожитковий мінімум			35	Економічна нерівність
12	Рівень життя			36	Реальні доходи

x

Методичні рекомендації

На *першому етапі* студентів розподіляють на підгрупи, кожній із яких пропонують список понять, наведених у табл. 1.2.

На *другому етапі* студенти готують свій варіант схем людського розвитку, які подають у графічному вигляді. Це може бути: виконання за типом схеми людського розвитку, алгоритму або послідовного переходу від однієї групи понять до іншої; рисунок квітки, у середині якої розмістили ключове слово, або дерева, стовбур якого становлять основні поняття тощо. Студентам пропонують свободу дій, головне – розробити власний підхід, логіку розташування та взаємозв'язок усіх понять та зобразити це графічно.

На *третьому етапі* відбувається обговорення запропонованих схем. Із цією метою від кожної групи виступає її представник з обґрунтуванням точки зору підгрупи на процес людського розвитку та пропонує свій варіант.

На *четвертому етапі* підгрупи спільно з викладачем підбивають підсумки обговорення, визначають найбільш продуману та обґрунтовану схему процесу людського розвитку.

Критеріями оцінювання є такі: 1) охоплення всіх показників у ході створення схеми понять людського розвитку; 2) логіка взаємозв'язку понять; 3) креативний підхід у відображенні результатів.

Ділова гра має відкритий характер, тобто немає чітко зафіксованої правильної або неправильної відповіді.

Тема 2. Сталий людський розвиток

Семінарське заняття на тему

"Національні цілі розвитку тисячоліття: Україна-2020"

- 2.1. Подолання бідності: стан та перспективи досягнення до 2020 р.
- 2.2. Забезпечення якісної освіти впродовж життя.
- 2.3. Забезпечення гендерної рівності: причини неможливості досягнення до 2020 р.
- 2.4. Чинники досягнення скорочення дитячої смертності до 2020 р.
- 2.5. Обмеження поширення ВІЛ-інфекції/СНІДу й туберкульозу та започаткування тенденції до скорочення їхніх масштабів.
- 2.6. Підвищення рівня суспільної екологічної свідомості.
- 2.7. Удосконалення регіональної екологічної політики.

Тема 3. Теорія людського капіталу – економічна основа концепції людського розвитку

Аналітично-розрахункові задачі

Розв'язання задач передбачає визначення ефективності інвестицій у людський капітал (розрахунок чистого дисконтованого прибутку від інвестицій, періоду окупності та індексу прибутковості).

3.1. Визначити ефективність підвищення кваліфікації десяти співробітників підприємства, на яке було витрачено 15 тис. грн, якщо після їхнього навчання випуск продукції на підприємстві підвищився на 30 тис. грн на місяць. Норма дисконтування становить (E_n) 0,25. Розрахунок виконати на два роки.

3.2. Визначити ефективність укладання коштів у розвиток восьми працівників, якщо щорічні витрати на розроблення методичного забезпечення становлять 20 тис. грн, поточні витрати на: оплату праці тренерів – 4 тис. грн, оренду приміщення для навчання – 2 тис. грн, ілюстративний матеріал – 550 грн. Підвищення продуктивності після розвитку становить 3,4 тис. грн/особу. Норма дисконтування – 23 % річних.

3.3. У зв'язку з розширенням дилерської мережі ПрАТ "Омега" провела навчання персоналу у складі 20 осіб. Витрати на навчання одного спеціаліста становили 5 000 грн. Тривалість дії програми навчання на продуктивність праці за попередніми розрахунками – три роки. Вартісна оцінка розбіжностей у результативності праці найкращих і середніх працівників у відділі становила 7 000 грн. Визначити, на які параметри роботи ПрАТ будуть впливати результати навчання працівників. Розрахувати ефект впливу програми навчання на підвищення продуктивності праці.

3.4. Який варіант оплати навчання співробітників найбільш вигідний для підприємства: одноразово для 30 працівників по 1 400 грн за кожного або поетапно: шість осіб першого року по 1 400 грн за кожного; п'ять осіб по 1 800 грн другого року; 15 осіб по 2 200 грн третього року, по 2600 грн четвертого року за інших? Коефіцієнт дисконтування для другого року – 0,909 091; третього – 0,826 446; четвертого – 0,751 315.

3.5. Визначити ефективність укладання коштів у професійне навчання робітників штампувального цеху, якщо щорічні витрати становлять за цим елементом витрат 2015 р. 20 тис. грн, а підвищення продуктивності за той же період 4 тис. грн на особу. Контингент учнів становить 10 осіб. Норма дисконтування – 22,5 % річних.

3.6. Розрахувати індекс прибутковості розвитку персоналу за такими умовами: капітальні витрати на проведення навчання – 5 тис. грн; поточні витрати на проведення навчання – 200 грн/особу; підвищення продуктивності – 1 600 грн/особу; кількість тих, кого направили на навчання, – п'ять осіб.

3.7. Визначити ефективність підвищення кваліфікації трьох співробітників підприємства, на яке було витрачено 5 тис. грн/особу, якщо після їхнього навчання випуск продукції на підприємстві підвищився на 8 тис. грн на місяць. Норма дисконтування становить (E_n) 0,2. Розрахунок виконати на півроку.

3.8. Визначити втрати від підвищення кваліфікації п'яти співробітників підприємства, на яке було витрачено 7 000 грн, якщо після їхнього навчання випуск продукції на підприємстві не збільшився. Норма дисконтування становить 2 % на місяць. Розрахунок виконати на сім місяців.

3.9. Визначити внутрішню норму дохідності, якщо капітальні інвестиції у проект розвитку працівників дорівнюють 22 тис. грн, а ефект від його впровадження буде таким: першого року – 17 тис. грн, другого – 5 тис. грн, третього року – 8 тис. грн.

3.10. Визначити внутрішню норму дохідності, якщо капітальні інвестиції у проект дорівнюють 15 тис. грн, а ефект від його впровадження буде таким: першого року – 11 тис. грн, другого року – 7 тис. грн, третього – 3 тис. грн.

Методичні рекомендації

У процесі розв'язання задач необхідно використати формулу чистого дисконтованого доходу. Дисконтувати необхідно виплати на навчання за умови, що економічні зиски не передбачено.

Ефективність укладання коштів можна визначити, використовуючи дисконтування (тобто зведення майбутньої вартості до вартості сьогодення):

$$\text{ЧДД} = \sum_{i=1}^n B_i / (1 + e)^n, \quad (3.1)$$

де B_i – витрати на навчання працівників, грн;

e – ставка рентабельності, що містить інфляційну премію (переважно, беруть ставку банківського відсотка за депозитними внесками);

n – кількість періодів розрахунку.

У процесі прийняття рішення необхідно порівняти варіанти вкладання коштів: або поетапна оплата, або одноразові внески на оплату навчання.

Ефект дії програми навчання на підвищення продуктивності праці та якості продукції можна визначити за такою формулою (2):

$$E = T \times H \times O \times K - H \times B, \quad (3.2)$$

де T – тривалість дії програми на продуктивність праці та інші чинники результативності праці (років);

H – кількість працівників, що навчаються, осіб;

O – вартісна оцінка розбіжностей у результативності праці кращих та середніх працівників, грн;

K – коефіцієнт, який характеризує ефект навчання працівників (зростання результативності, частки (3/4));

B – витрати на навчання одного працівника, грн.

Внутрішня норма дохідності (ВНД) дозволяє визначити таку ставку рентабельності, за якої грошовий потік від професійного навчання буде дорівнювати нулю:

$$\sum_{i=1}^n \frac{\Delta\Pi_i - B_i}{1 + e^{-r}} = 0. \quad (3.3)$$

Індекс прибутковості розвитку персоналу (ІПРП) розраховують як відношення економії (доходу, прибутку) від запроваджених заходів до витрат, які на це було витрачено.

Тема 4. Індекс людського розвитку

Виконання практичних задач із визначення індексу людського розвитку та його складових частин

4.1. Розрахувати індекс людського розвитку (ІЛР) для країни, користуючись даними табл. 4.1. Відповідь обґрунтувати.

Таблиця 4.1

Вихідні дані для розрахунку

Показники	Значення
Середня очікувана тривалість життя під час народження, років	69,8
Очікувана тривалість навчання населення, яке ще здобуває освіту, років	17
Середня кількість років, витрачених на навчання населенням у віці від 15 років та старше	10
ВНД на душу населення, \$	897

4.2. Виходячи з наведених у табл. 4.1 даних, розрахувати ІЛР трьох країн та порівняти знайдені значення за рівнем доходу, освіти, тривалості життя.

Таблиця 4.2

Вихідні дані для розрахунку ІЛР населення трьох країн

Показники	Країна 1	Країна 2	Країна 3
Середня очікувана тривалість життя під час народження, років	68,8	67,4	69,1
Очікувана тривалість навчання населення, яке ще здобуває освіту, років	14,8	15,3	14,3
Середня тривалість навчання, років	11,3	10,4	11,7
ВНД на душу населення, \$	6 428	10 451	14 461

4.3. Здійснити розрахунки індексу злиденності населення – ІЗН-1 та ІЗН-2 для двох країн, використовуючи дані табл. 4.3.

Таблиця 4.3

Вихідні дані для розрахунку індексів злиденності населення двох країн

Показники	Значення
Вірогідність не дожити до 40 років	6,3
Частка осіб, що не дожили до 60 років	8,5
Частка неграмотних у загальній чисельності персоналу	30,0
Частка населення, що не має доступу до безпечної води	3,0
Частка дітей у віці до 5 років із недостатньою вагою	10,0
Частка функціонально неграмотного населення	15,0
Частка населення, що живе за межею бідності	14,0
Рівень застійного безробіття (12 місяців та більше)	13,2

4.4. Розрахувати індекс людського розвитку, ураховуючи гендерний чинник, використовуючи дані табл. 4.4. На основі визначених даних зробити висновки щодо рівня ІРГЧ та його складових частин.

Таблиця 4.4

Вихідні дані для розрахунку індексів злиденності населення

Показники	Жінки	Чоловіки
Середня очікувана тривалість життя під час народження, років	77,0	72,3
Питома вага в населенні країни	0,602	0,398
Рівень грамотності дорослих	85,0	91,2
Повнота охоплення навчанням	65,1	68,5
Очікуваний дохід за ППС, \$	7 025	11 560

Методичні рекомендації

Формула для розрахунку **індексу людського розвитку**:

$$ІЛР = \sqrt[3]{I_1 \times I_2 \times I_3}, \quad (4.1)$$

де I_1 – очікувана тривалість життя;

I_2 – досягнутий рівень освіти;

I_3 – рівень життя, оцінений через ВНД на душу населення за паритетом купівельної спроможності ПКС у доларах США.

Індекс очікуваної тривалості життя I_1 розраховують так:

$$I_1 = \frac{TЖ - 20}{83 - 20}, \quad (4.2)$$

де ТЖ – фактична очікувана тривалість життя під час народження в досліджуваній країні.

Індекс досягнутого рівня освіти I_2 розраховують за формулою:

$$I_2 = \frac{\sqrt{I_{СТН} \times I_{ОТН}}}{0,951}, \quad (4.3)$$

де $I_{СТН}$ – індекс середньої тривалості навчання;

$I_{ОТН}$ – індекс очікуваної тривалості навчання;

0,951 – комбінований індекс освіти.

Індекс середньої тривалості навчання:

$$I_{СТН} = \frac{СТН - 0}{13,2 - 0}, \quad (4.4)$$

де СТН – середня тривалість навчання населення, у роках.

Індекс очікуваної тривалості навчання:

$$I_{ОТН} = \frac{ОТН - 0}{20,6 - 0}, \quad (4.5)$$

де ОТН – очікувана тривалість навчання населення, яке ще здобуває освіту, у роках.

Рівень життя, оцінений через ВНД на душу населення за паритетом купівельної спроможності ПКС, у доларах США:

$$I_3 = \frac{\ln x \text{ fact} - \ln 163}{\ln 108211 - \ln 163}, \quad (4.6)$$

де fact – фактичне значення показника.

Розрахунок ІНН-1t (індекс абсолютної злиденності у країнах, що розвиваються) виконують за такою формулою:

$$\text{ІНН-1t} = \left[\frac{P_{1t}^3 + P_{2t}^3 + P_{3t}^3}{3} \right]^{\frac{1}{3}}, \quad (4.7)$$

де P_{1t} – частка осіб, які не дожили до 40 років;

P_{2t} – частка неписьменних у загальній кількості дорослого населення;

P_{3t} – незважене середнє, що містить два компоненти: (1) частку населення, яка не має доступу до безпечної води; (2) частку дітей віком до 5 років із недостатньою вагою.

Формула обчислення ІНН-2 (індекс відносної злиденності в розвинених країнах) аналогічна ІНН-1 і має такий вигляд:

$$\text{ІНН-2t} = \left[\frac{P_{1t}^3 + P_{2t}^3 + P_{3t}^3 + P_{4t}^3}{4} \right]^{\frac{1}{3}}, \quad (4.8)$$

де P_{1t} – частка осіб, які не дожили до 60 років;

P_{2t} – частка функціонально неписьменного дорослого населення;

P_{3t} – частка бідних за доходами (за межі бідності 50 % від медіанного доходу);

P_{4t} – рівень застійного безробіття (12 місяців і більше).

Тема 5. Індекс людського розвитку регіонів України

Аналітичне завдання

Здійснити аналіз та оцінювання індексу регіонального людського розвитку України та його шести складових частин: індексів відтворення населення; соціального становища; комфортного життя, добробуту, гідної праці, освіти. Порівняти умови людського розвитку в регіонах, відповідно до даних, наведених на рис. 5.1. Згідно з поданими даними, один контур характеризує ситуацію в регіоні, інший – найбільше значення серед регіонів.

Студенти аналізують окремий регіон, який за номером відповідає порядковому номеру у списку академічної групи.

Завдання необхідно оформити в зошиті із зазначенням умов, чинників впливу, наслідків рівня складових частин для регіону; навести обґрунтовані висновки щодо виконання завдання.

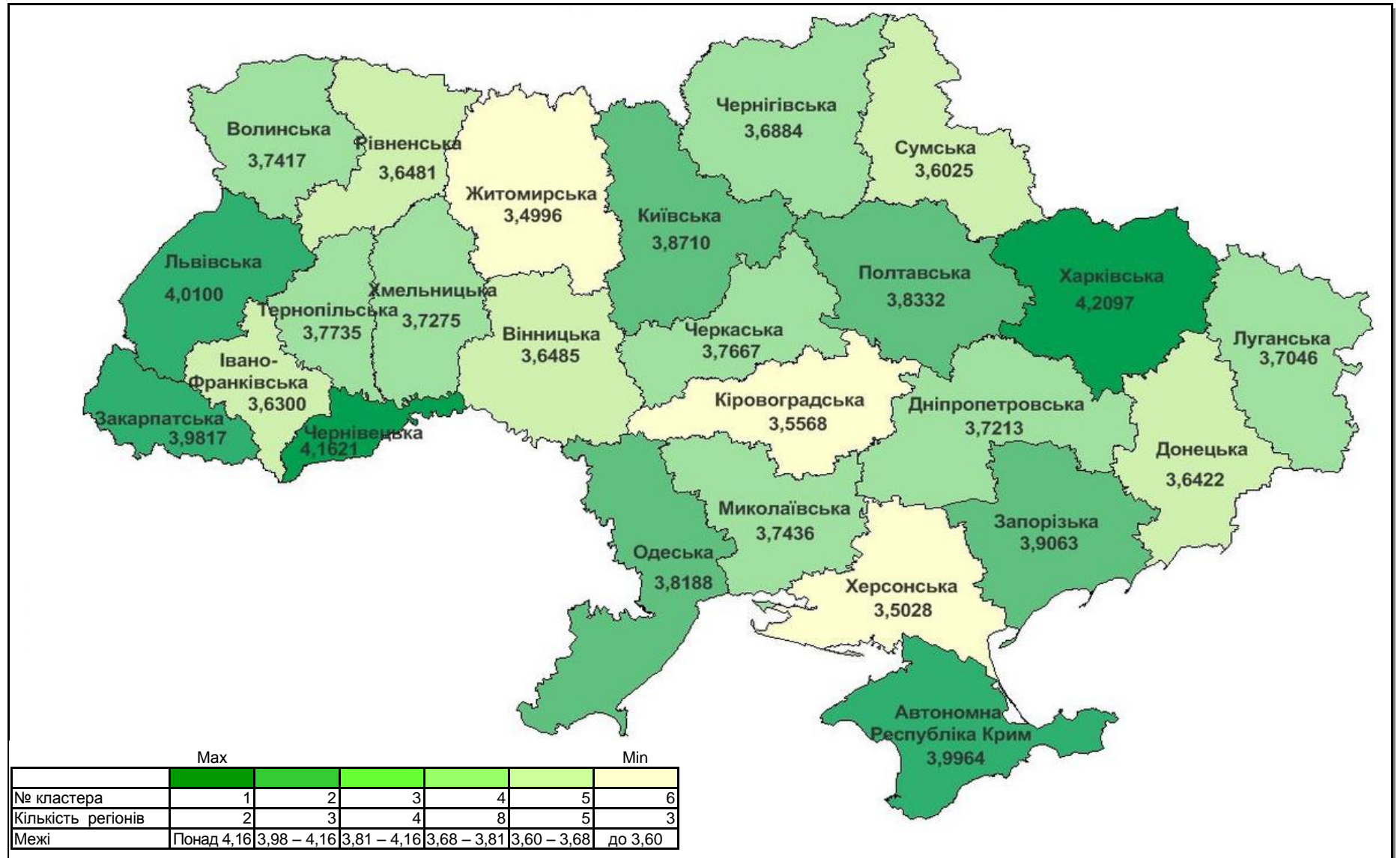
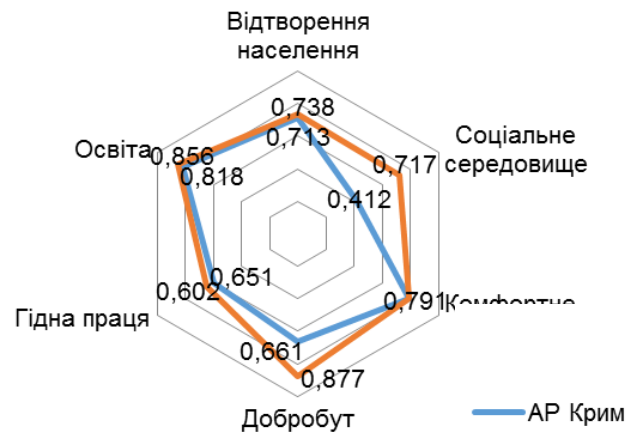
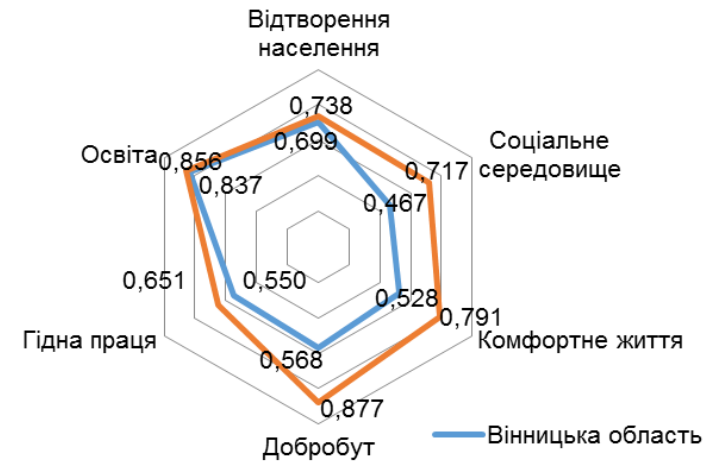

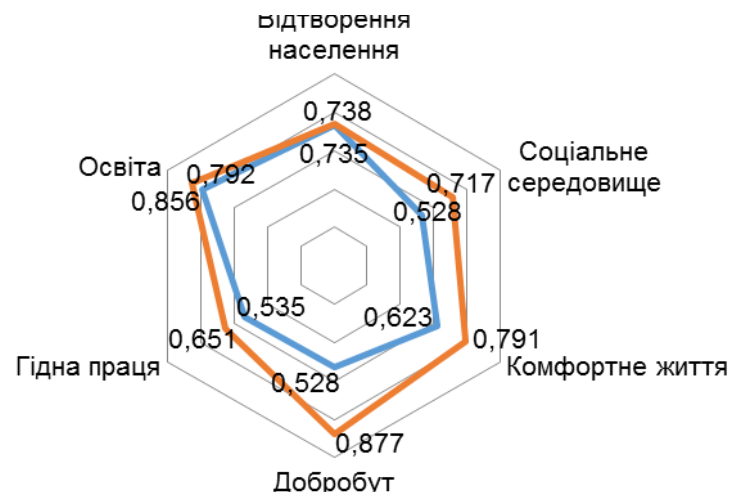
Рис. 5.1. Інтегральний індекс регіонального людського розвитку (наведено за [21])

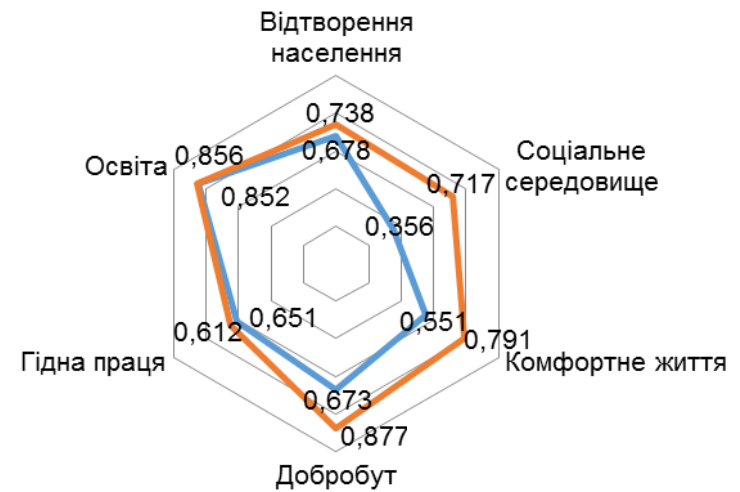
а) AP Крим

б) Вінницька область

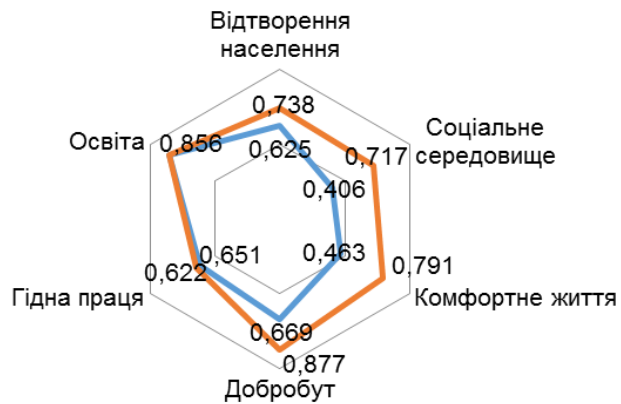

в) Волинська область

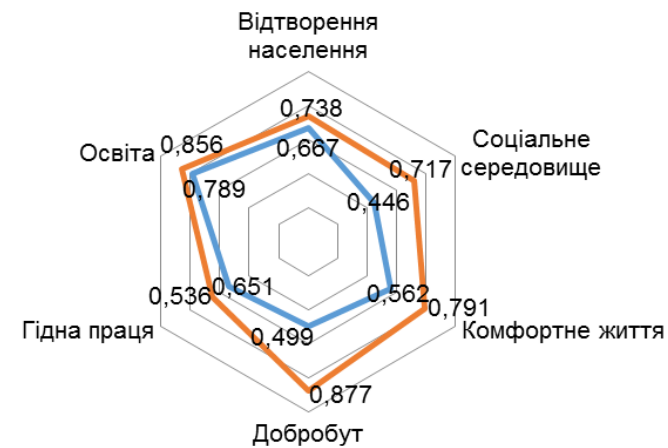

г) Дніпропетровська область

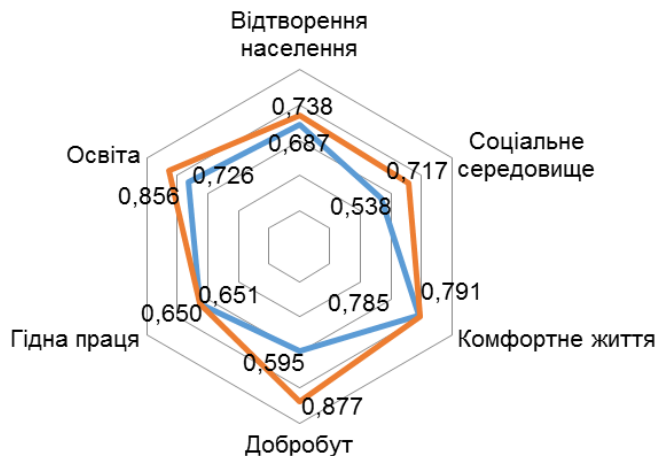
Продовження рис. 5.1

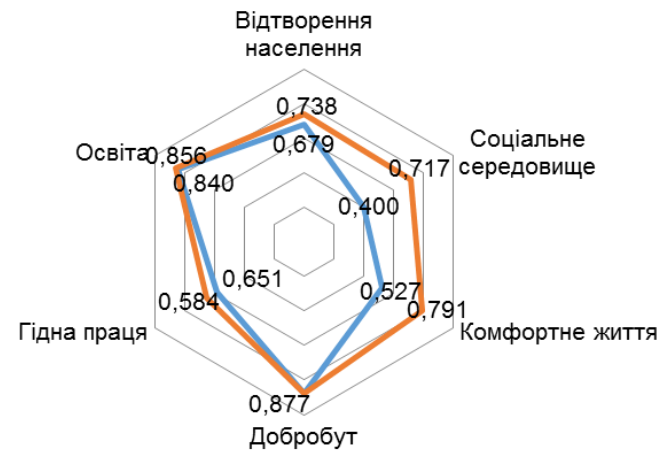
д) Донецька область

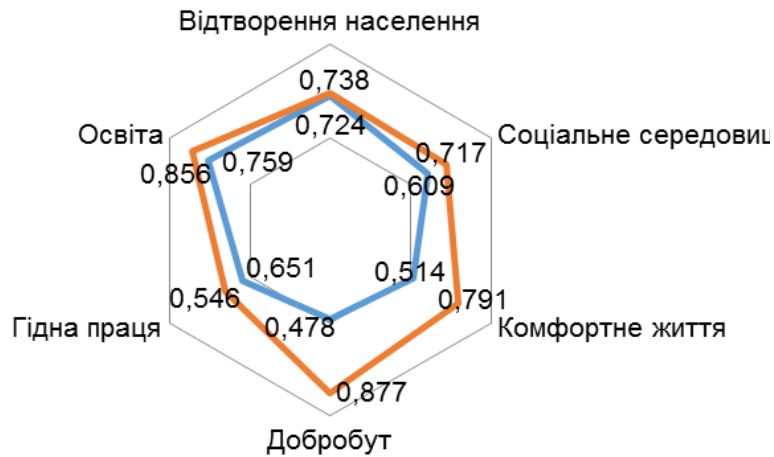
е) Житомирська область

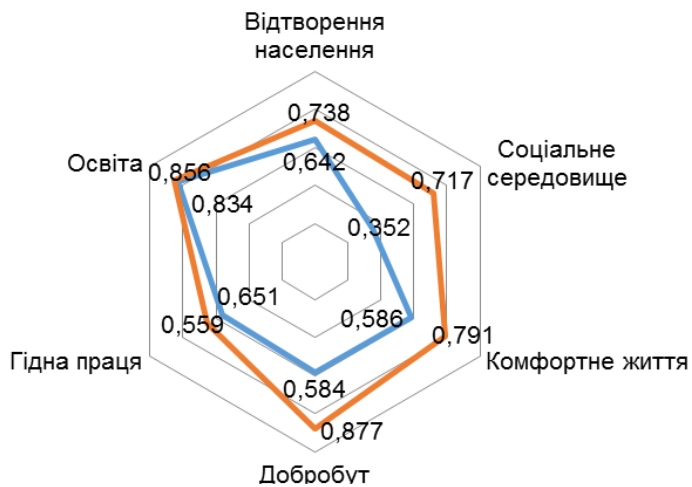
є) Закарпатська область

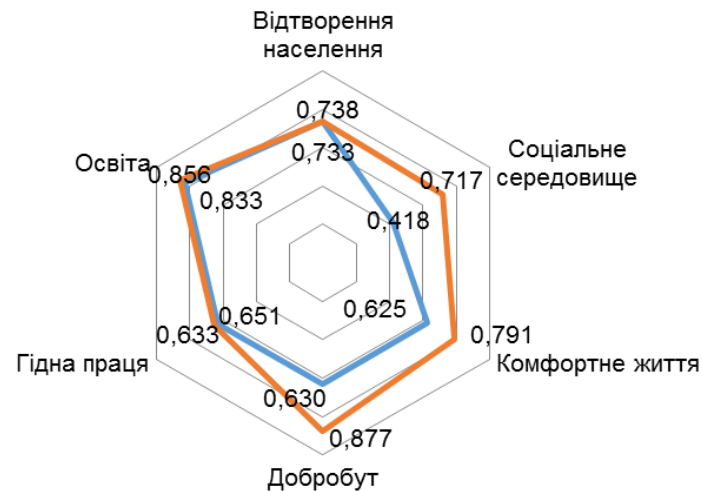
ж) Запорізька область

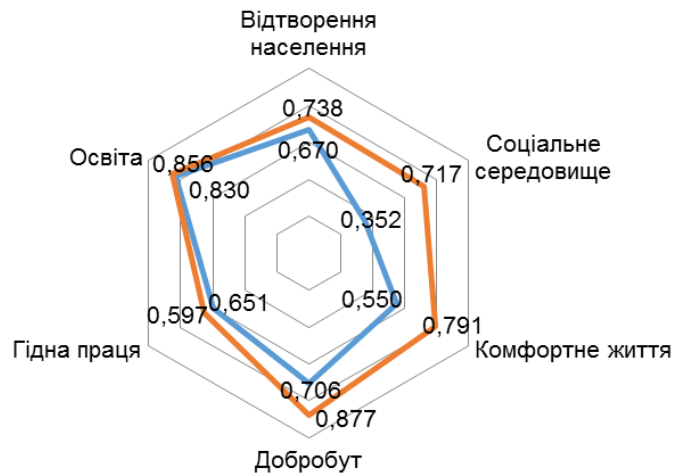
з) Івано-Франківська область

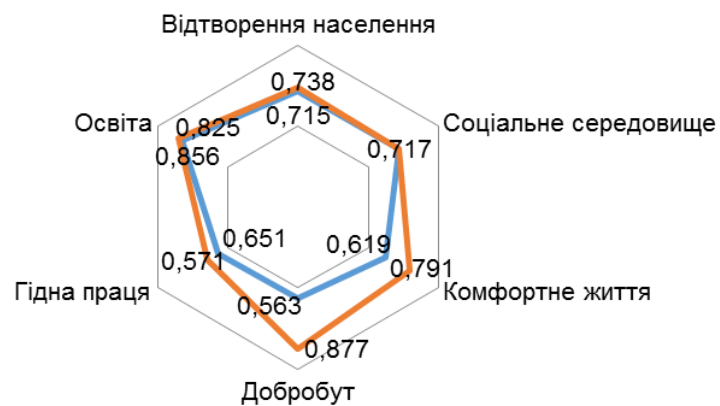
і) Кіровоградська область

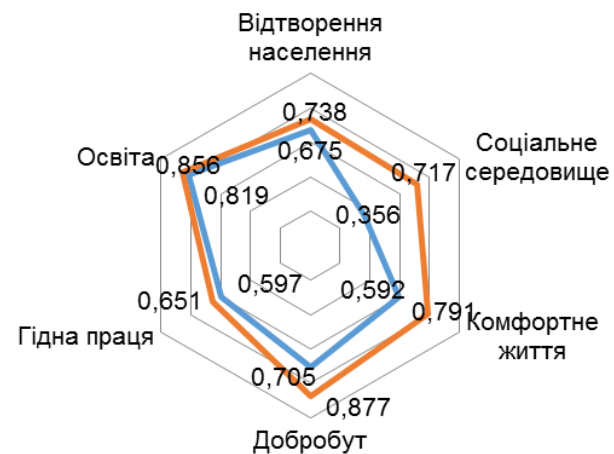
и) Київська область

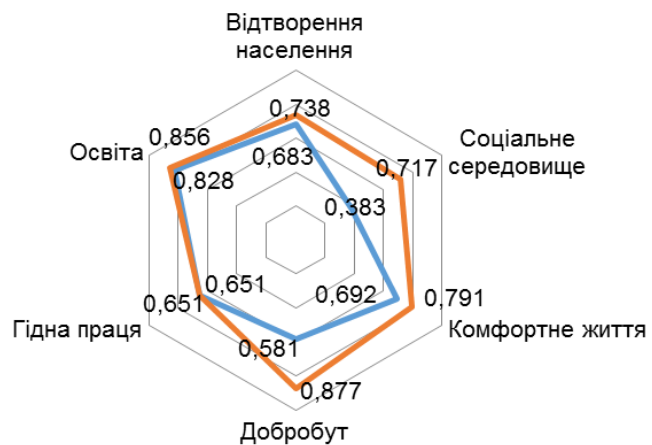
і) Луганська область

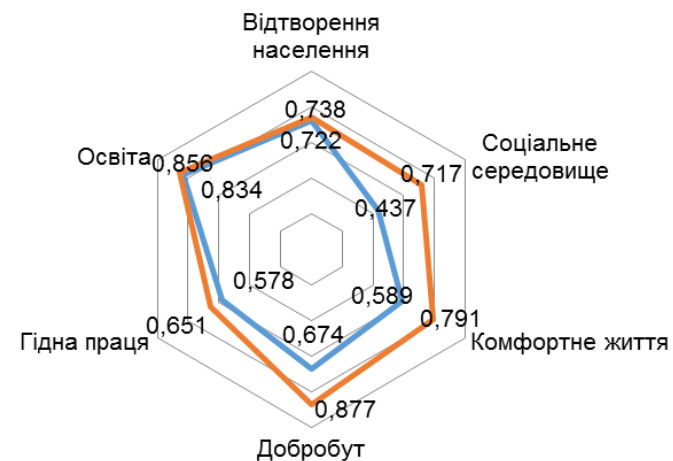
й) Львівська область

к) Миколаївська область

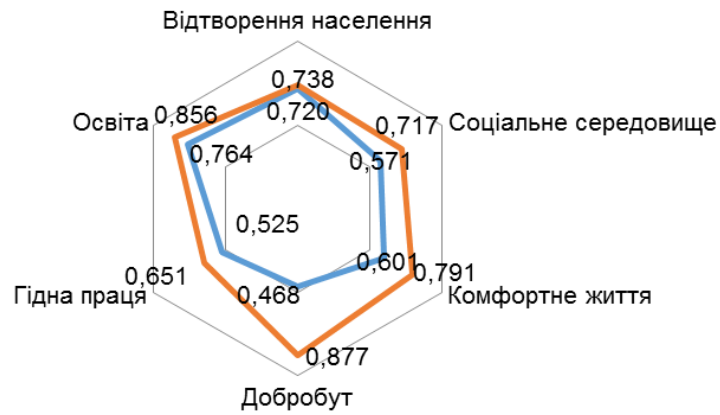

л) Одеська область

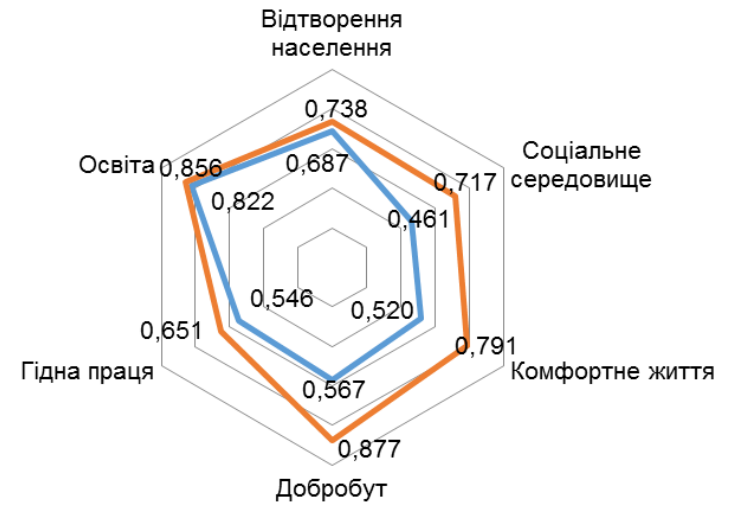

м) Полтавська область

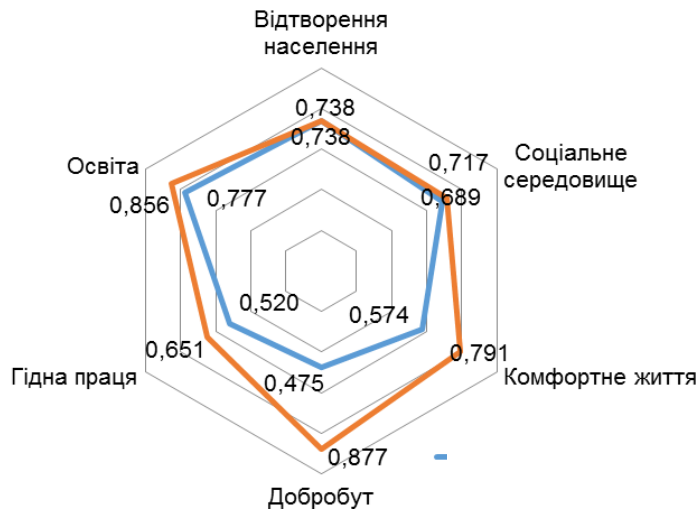
Продовження рис. 5.1

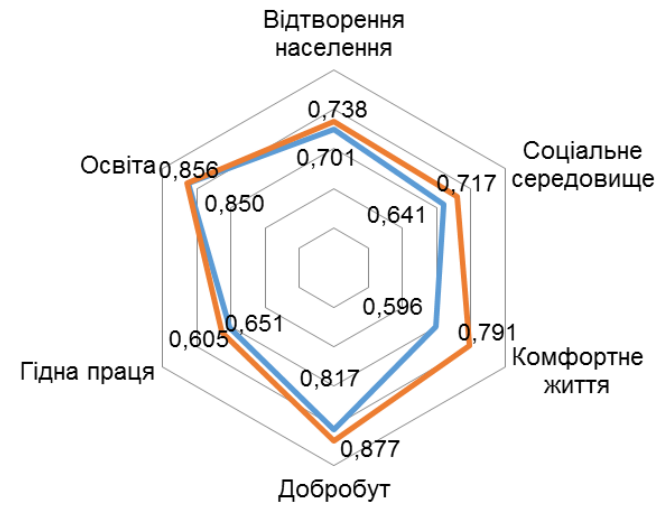
н) Рівненська область

о) Сумська область

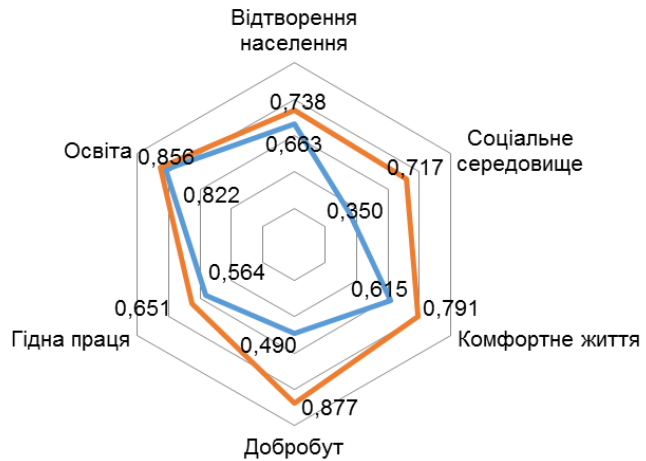
п) Тернопільська область

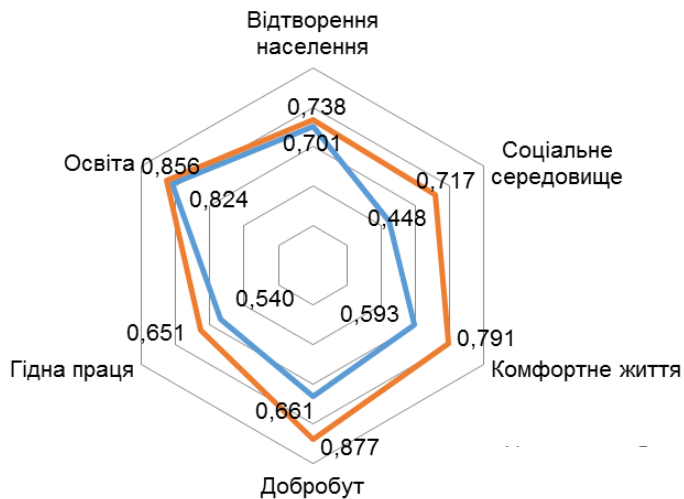
р) Харківська область

Продовження рис. 5.1

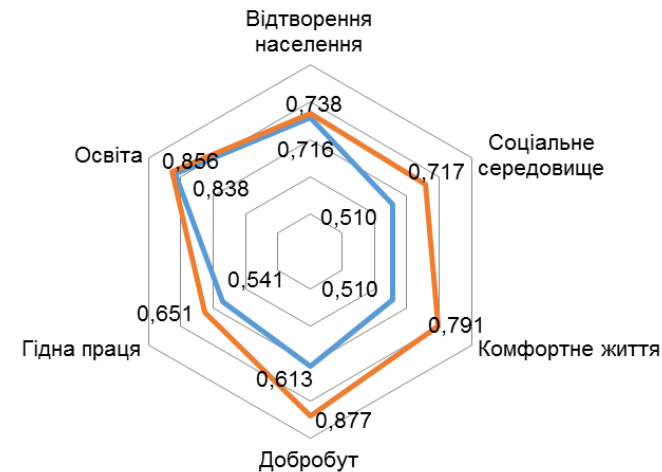

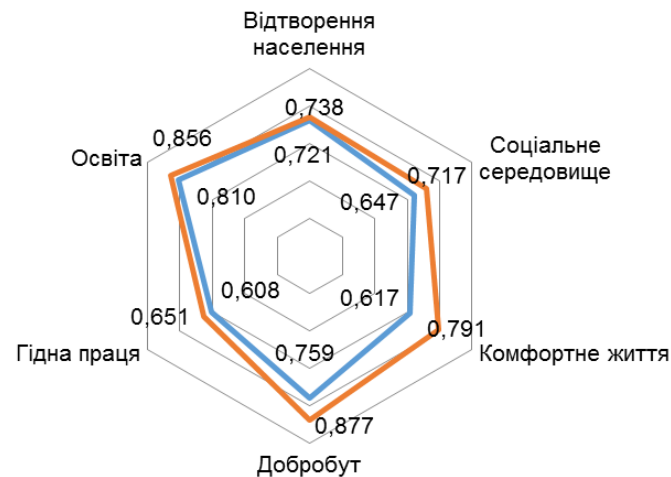
с) Херсонська область

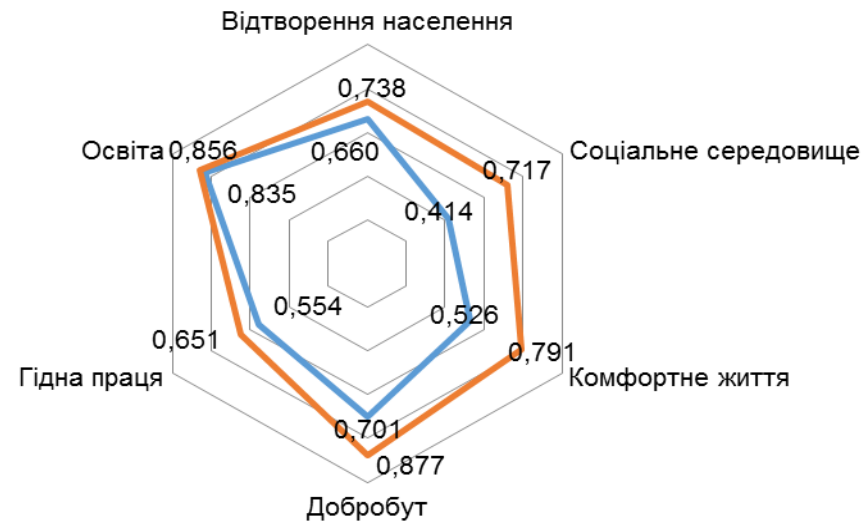
у) Черкаська область

т) Хмельницька область

ф) Чернівецька область

х) Черкаська область

Закінчення рис. 5.1

Змістовий модуль 2

Складові частини людського розвитку

Тема 6. Здоров'я і тривалість життя населення в контексті людського розвитку

6.1. Ділова гра на тему "Чиста вода"

У м. Великий Камінь, де ремонтують атомні підводні човни, у 1986 році був викид атомних відходів у море. Цього року місця відпочинку на узбережжі було закрито. Необхідно 60 років для того, щоб атомні сполуки розпалися, хоча нові викиди і знаходяться зараз у капсулах, гарантії безпеки немає.

Проблема: забруднення довкілля в зоні Уссурійської затоки.

Мета: звернути увагу громадськості на екологічну проблему в цьому регіоні, спонукати людей до активної позиції щодо вирішення цього питання.

Завдання:

залучити засоби масової інформації для ознайомлення громадськості із цією проблемою;

пробудити суспільну свідомість;

ознайомити людей із правилами та структурами, які вони можуть використовувати;

за допомогою ігрової ситуації спробувати вирішити екологічну проблему.

Учасники:

суддя та засідатель (2 особи);

обвинувачені та адвокат (3);

обвинувач, потерпілі (3 – 5).

Інших студентів розподіляють на дві групи, залежно від думок. Їх може бути викликано як свідків.

Хід гри:

1. Ознайомлення учасників із їхніми функціями та діями.

2. Хід суду:

знайомство зі справою;

слухання справи;

винесення рішення суду.

3. Оцінювання учасниками своїх дій у грі.

6.2. Аналітично-розрахункові задачі

1. Підприємство X здійснило модернізацію обладнання цеху № 1, результатом чого стало скорочення викидів шкідливих речовин на 20 %. За результатами піврічної роботи підприємства після впровадження цих заходів зросла кількість відпрацьованих людино-днів на 10 % і становила 242 дні. Середньооблікова кількість персоналу становить 1 200 осіб, із яких протягом минулого року 12 % хворіли через незадовільний стан довкілля на підприємстві. Обсяг товарної продукції за останні півроку становив 12 млн грн. Розрахувати економічний ефект від зменшення захворюваності працівників. Зробити необхідні висновки щодо соціальних зисків від запровадження природоохоронних заходів.

2. У результаті природоохоронних заходів на підприємстві скоротили витрати на виплату допомоги з тимчасової непрацездатності працівникам, які хворіли, унаслідок забруднення довкілля на 30 %. До запровадження заходів щорічні витрати становили 500 тис. грн за середньооблікової кількості персоналу 600 осіб, із яких 20 % хворіли, унаслідок забруднення довкілля. Кількість невідпрацьованих людино-днів через захворювання становило в минулому році 150 днів. За результатами річної роботи підприємства після запровадження цих заходів зросла кількість відпрацьованих людино-днів на 15 % становила 225 днів. Розрахувати економічний ефект від скорочення витрат на виплати з тимчасової непрацездатності.

3. Згідно зі статистичними даними регіону в 2015 р. витрати в системі охорони здоров'я на лікування амбулаторних хворих становили 14,8 млн грн, причому для лікування у стаціонарних умовах виділено на 70 % більше. Кількість амбулаторних хворих становила в цьому ж році 200 тис. осіб, стаціонарних – 300 тис. осіб. Середня кількість днів перебування амбулаторних хворих становила 10 днів, стаціонарних – 15. Визначити витрати на лікування хворих і середню вартість одного дня лікування в амбулаторних та стаціонарних умовах.

Методичні рекомендації

1. Економічний ефект від зменшення захворюваності працівників, завдяки поліпшенню стану довкілля природоохоронними заходами, визначають за сумою таких показників:

а) ефект від запобігання втратам продукції за час хвороби робітників, зайнятих у сфері матеріального виробництва (E_x), обчислюють за формулою (6.1):

$$E_x = \Pi \times Ч \times (P_1 - P_2), \quad (6.1)$$

де Π – середній обсяг продукції, що припадає на один відпрацьований людино-день, грн;

$Ч$ – чисельність працівників, які, унаслідок погіршення стану довкілля, протягом року хворіли або доглядали захворілих, осіб;

P_1, P_2 – середньорічна кількість людино-днів роботи одного працівника до і після здійснення природоохоронного заходу;

б) ефект від скорочення суми виплат (за рахунок фонду соціального страхування за період тимчасової й постійної непрацездатності) працівникам, які захворіли, унаслідок забруднення довкілля (E_v), визначають за формулою (6.2):

$$E_v = Ч_d \times V_d \times (P_1 - P_2), \quad (6.2)$$

де $Ч_d$ – чисельність працівників, які отримали допомогу, у зв'язку з тимчасовою й постійною втратою працездатності через хворобу протягом року, осіб;

V_d – середній розмір допомоги з тимчасової непрацездатності, яка припадає на один день захворювання, грн;

в) скорочення витрат у системі охорони здоров'я на лікування працівників, що захворіли, унаслідок забруднення довкілля (E_o), визначають за формулою (6.3):

$$E_o = Z_a \times Ч_a \times D_a + Z_c \times Ч_c \times D_c, \quad (6.3)$$

де Z_a, Z_c – середні витрати в системі охорони здоров'я, які припадають на один день лікування хворого, відповідно, в амбулаторних чи стаціонарних умовах, грн;

$Ч_a, Ч_c$ – чисельність хворих, які лікувалися в тих самих умовах, осіб;

D_a, D_c – середня кількість днів перебування одного хворого в амбулаторних чи стаціонарних умовах, дні.

Тема 7. Освіта, культура, інтелектуальний потенціал як чинники людського розвитку

7.1. Аналітично-розрахункова задача. Визначення періоду окупності підготовки фахівця.

Хід проведення:

1. Студенти розраховують величину власного людського капіталу та його окупність за допомогою сукупності запропонованих методичних підходів:

оцінюють витрати на підготовку школяра: дошкільний (до шести років) і шкільний (11 років) періоди;

оцінюють величину витрат на здобуття вищої освіти (5,5 років).

2. Визначають ефективність визначеної величини інвестицій із грошової точки зору, позиції сьогоденної цінності майбутніх вигід і шляхом порівняння з величиною отриманих доходів (сьогодні або в майбутньому).

3. Ґрунтуючись на результатах виробничої практики, особистих судженнях, студенти розраховують загальну вартісну оцінку потенціалу фахівця.

4. Розраховують окупність потенціалу фахівця.

Методичні рекомендації

Ухвалення інвестиційного рішення про вкладення коштів в освіту передбачає облік усіх пов'язаних із ним вигід і витрат. Щоб розрахувати окупність витрат на здобуття освіти різних рівнів, необхідно визначити склад і розмір цих витрат. Для цього потрібно поетапно оцінити: витрати на навчання школяра, підготовку фахівця з вищою освітою, здобуття вченого ступеня, систематичне підвищення кваліфікації та післядипломну освіту.

Ґрунтуючись на методичних підходах до визначення вартісного капіталу, потенціал фахівця можна оцінити як сукупність інвестицій, тобто витрат на його формування. Ці витрати містять: витрати на виховання, підтримку здоров'я, оплату медичних послуг, одяг, харчування, навчання, формування й підготовку фахівця, мобільність, пошук роботи, підвищення кваліфікації тощо.

Розрахунок величини людського капіталу фахівця виконують поелементно. За допомогою спрощеного комбінованого підходу до грошового оцінювання потенціалу фахівця, що містить базову структуру людського

капіталу фахівця, модель корисності та хронологічну модель витрат, визначають вартісну оцінку потенціалу економіста.

Проведені дослідження величини й окупності потенціалу фахівця встановили величину вартісної оцінки його потенціалу в розмірі 368,5 тис. грн.

Найбільша питома вага припадає на дошкільний і шкільний періоди інвестування – 141,3 тис. грн (38,3 %); 100,2 тис. грн (27,2 %) становили витрати на здобуття вищої освіти; 78,3 тис. грн (21,2 %) – на вкладення у фізичний стан (відпочинок, підтримання здоров'я, медичне обслуговування). Витрати на післядипломну освіту й систематичне підвищення кваліфікації становили в середньому 25,5 і 23,1 тис. грн, відповідно.

У процесі професійної діяльності, поповнення загальноспеціальних і професійних знань, удосконалення навичок у навчанні й підвищення кваліфікації вартісна оцінка фахівця може істотно зрости.

Застосування вартісного підходу до оцінювання величини людського капіталу фахівця передбачає розгляд сутності цієї категорії як:

ступеня адекватності та відповідності потенціалу фахівців сукупності обґрунтованих особистісних, професійних, ділових вимог, якостей і критеріїв, яким має задовольняти ідеальний фахівець;

сукупної матеріальної оцінки людського капіталу підприємства, сформованого під впливом об'єктивних та суб'єктивних обмежень і витрат на виховання, загальне та професійне навчання, перепідготовку й підвищення кваліфікації протягом трудового життя (із диференційованим, поелементним обліком витрат, зазначених самим працівником, і витрат підприємства).

Окупність потенціалу фахівця визначають, насамперед, величиною отриманого доходу, характером і спрямованістю мотивації, сьогоднішньою цінністю майбутніх вигод, окупністю із грошової точки зору тощо.

Відповідно до теорії людського капіталу, підвищені витрати, обумовлені більш високим рівнем освіти, мають велику віддачу у вигляді більш високих доходів.

Оцінюючи ефективність реалізації потенціалу фахівця з погляду теорії людського капіталу, необхідно враховувати чинник часу: порівнювати норму прибутковості інвестицій в освіту зі ставкою відсотка з депозитів, цінних паперів і т. ін., тому що кошти, укладені в навчання, можуть зрости згодом.

Для зведення витрат на освіту й майбутні доходи до єдиного моменту часу використовують норму дисконту R , під час визначення якої

звичайно орієнтуються на ставку відсотка. Депозитні ставки для фізичних осіб коливаються в Україні від 4 до 8 % річних, залежно від суми, терміну депозиту, банку.

Однак найбільш простим методом оцінювання ефективності вкладень у людський капітал фахівця і, отже, ефективності реалізації потенціалу фахівця економічного профілю є оцінювання з погляду отримуваних доходів, тобто співвідношення величини витрат і доходів.

Тому, оцінюючи витрати, пов'язані зі здобуттям освіти, підвищенням кваліфікації, для визначення ефективності реалізації потенціалу конкретного фахівця, необхідно їх зіставляти з величиною отримуваних доходів.

Цей підхід до оцінювання ефективності реалізації потенціалу нерозривно пов'язаний із поняттям мотивації та процесами формування мотиваційної сфери сучасного фахівця. Основою для формування того чи іншого мотиву є незадоволена потреба. Тому мотивація як процес ґрунтується на сукупності характеристик ступеня задоволення тих чи інших потреб суб'єкта.

Основною проблемою формування ефективної мотивації сучасного фахівця є створення системи стимулів до праці. Однак у наш час ефективною стала тіньова мотивація як для керівника, так і для підлеглих (диференційовано від місця, що посідає в ієрархії управління).

Таким чином, рівень отримуваних доходів і, як наслідок, якість життя фахівця можна розглядати як один з аспектів ефективної реалізації його потенціалу й людського капіталу. Ефективність укладання коштів та майбутнього доходу можна визначити, використовуючи дисконтування (тобто зведення майбутньої вартості до вартості сьогодення):

$$\text{ЧДД} = \left[\sum_{i=1}^n (\Delta\Pi_i - Z_i) \right] / (1 + e)^n, \quad (7,1)$$

де $\Delta\Pi_i$ – дохід майбутнього фахівця, грн;

Z_i – поточні інвестиції в людський капітал, грн;

e – ставка рентабельності, що містить інфляційну премію;

n – кількість періодів розрахунку.

У процесі розрахунку окупності потенціалу фахівця можна використовувати два підходи: співвідношення потенціалу із загальним доходом або тільки зарплатнею.

Окупність (ПО) інвестицій у підготовку фахівця визначають за формулою:

$$ПО = \Delta \Pi_i / B, \quad (7.2)$$

де B – інвестиції в підготовку фахівця, визначені в поточних цінах, грн.

7.2. Аналітичне завдання. Аналіз рівня освіти в регіонах України.

Студентам пропонують дані щодо значення показників за таким блоком людського розвитку регіонів України в 2011 р., як "Освіта" (табл. 7.1). У табл. 7.2 наведено динаміку значення індексу блоку "Освіта" за регіонами України за 2005 – 2013 рр., а в табл. 7.3 – рейтингові значення цього ж блоку. Необхідно проаналізувати регіони України за наведеними значеннями. Регіон студенти обирають, залежно від номера за списком в академічному журналі групи.

Завдання необхідно оформити в зошиті із зазначенням умов, чинників впливу, наслідків рівня складових частин для регіонів; навести обґрунтовані висновки щодо виконання завдання.

Таблиця 7.1

Абсолютні значення показників за блоком "Освіта" в регіонах України в 2011 р. (наведено за [9])

Регіони	Чистий показник охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком 3 – 5 років	Охоплення загальною середньою освітою дітей шкільного віку	Частка осіб із освітою, не нижчою від рівня "базова вища" серед населення 25 років і старших	Середня тривалість навчання осіб віком 25 років і старших	Середній бал за результатами зовнішнього незалежного оцінювання
1	2	3	4	5	6
АР Крим	69,9	98,4	43,0	11,5	147
Вінницька	77,2	98,9	43,6	11,4	152
Волинська	65,2	99,4	34,2	11,2	154
Дніпропетровська	78,5	98,9	48,5	11,9	149
Донецька	83,2	99,1	46,8	11,9	149
Житомирська	79,4	98,7	33,1	11,0	151

Закінчення табл. 7.1

1	2	3	4	5	6
Закарпатська	59,0	99,5	23,0	10,7	147
Запорізька	81,3	98,5	41,3	11,9	149
Івано-Франківська	49,3	99,5	35,9	11,1	152
Київська	86,0	99,4	41,9	11,9	150
Кіровоградська	75,9	98,4	43,2	11,5	149
Луганська	70,6	98,7	45,7	11,8	147
Львівська	60,1	98,7	41,7	11,8	154
Миколаївська	80,7	98,6	43,2	11,7	149
Одеська	66,1	99,3	47,1	12,1	150
Полтавська	81,1	99,1	40,7	11,7	151
Рівненська	60,1	99,2	36,8	11,5	152
Сумська	92,7	98,9	44,4	11,7	151
Тернопільська	67,2	99,5	38,9	11,1	153
Харківська	75,1	98,9	47,7	12,0	149
Херсонська	80,9	98,9	39,2	11,5	149
Хмельницька	90,3	99,3	38,4	11,4	152
Черкаська	91,3	99,4	43,2	11,7	153
Чернівецька	75,1	98,9	34,2	11,1	149
Чернігівська	74,8	98,9	39,7	11,3	152

Таблиця 7.2

Значення індексу блоку "Освіта" за регіонами України
(складено за даними [5])

Регіони	Роки								
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
АР Крим	0,8009	0,8060	0,8140	0,7927	0,8210	0,7927	0,7974	0,8156	0,8181
Вінницька	0,7658	0,7807	0,7616	0,7937	0,7994	0,8076	0,7969	0,8190	0,8375
Волинська	0,6941	0,7290	0,7335	0,7304	0,7768	0,7547	0,7704	0,7673	0,7922
Дніпропетровська	0,7916	0,7902	0,7996	0,7997	0,8294	0,8354	0,8250	0,8476	0,8516
Донецька	0,8330	0,8383	0,8551	0,8678	0,8333	0,8342	0,8337	0,8826	0,8559
Житомирська	0,7461	0,7586	0,7321	0,7647	0,7953	0,7586	0,7439	0,8234	0,7888
Закарпатська	0,7031	0,7255	0,7015	0,7378	0,7028	0,6876	0,7313	0,7579	0,7259
Запорізька	0,7868	0,7734	0,7838	0,7701	0,8014	0,8080	0,8379	0,8309	0,8400
Івано-Франківська	0,7039	0,7010	0,6984	0,7127	0,7346	0,7412	0,7423	0,7599	0,7594
Київська	0,7620	0,7701	0,7692	0,8042	0,7995	0,8185	0,8235	0,8220	0,8333
Кіровоградська	0,7667	0,7807	0,7910	0,7730	0,7710	0,8027	0,8261	0,8413	0,8340

Закінчення табл. 7.2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Луганська	0,7894	0,7982	0,7771	0,8004	0,7976	0,8112	0,8408	0,8341	0,8301
Львівська	0,7480	0,7526	0,7540	0,7677	0,7946	0,7891	0,8018	0,8234	0,8253
Миколаївська	0,7959	0,7837	0,8087	0,8050	0,8088	0,8117	0,8180	0,8478	0,8192
Одеська	0,7840	0,7897	0,8039	0,7993	0,8150	0,8202	0,8011	0,8427	0,8283
Полтавська	0,7914	0,8094	0,8040	0,7986	0,8014	0,8045	0,8350	0,8135	0,8339
Рівненська	0,7061	0,7056	0,7309	0,7770	0,7453	0,7630	0,7682	0,7679	0,7644
Сумська	0,7726	0,7821	0,8163	0,8238	0,8034	0,8330	0,8240	0,8184	0,8216
Тернопільська	0,7062	0,6861	0,7121	0,7260	0,7619	0,7743	0,7910	0,7779	0,7774
Харківська	0,8313	0,8165	0,8278	0,8088	0,8205	0,8300	0,8456	0,8771	0,8496
Херсонська	0,7998	0,7724	0,8318	0,8186	0,7912	0,7931	0,8017	0,7995	0,8216
Хмельницька	0,7888	0,7675	0,7828	0,7938	0,7865	0,8018	0,8153	0,7913	0,8380
Черкаська	0,8133	0,8168	0,8217	0,8074	0,8111	0,8291	0,8405	0,8190	0,8242
Чернівецька	0,7293	0,7426	0,7527	0,7319	0,7573	0,7588	0,7670	0,7793	0,8102
Чернігівська	0,7424	0,7674	0,7653	0,7716	0,7812	0,7873	0,8021	0,8065	0,8346

Таблиця 7.3

Рейтинг блоку "Освіта" в міжрегіональному вимірі

(складено за даними [5])

Регіони	Роки								
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
АР Крим	4	5	6	14	3	16	17	15	18
Вінницька обл.	15	12	17	13	12	11	18	13	6
Волинська	25	21	20	23	19	23	20	23	20
Дніпропетровська	7	7	10	9	2	1	8	4	2
Донецька	1	1	1	1	1	2	6	1	1
Житомирська	18	18	21	20	14	22	23	10	21
Закарпатська	24	22	24	21	25	25	25	25	25
Запорізька	11	13	12	18	9	10	4	8	4
Івано-Франківська	23	24	25	25	24	24	24	24	24
Київська	16	15	15	7	11	7	10	11	10
Кіровоградська	14	11	11	16	20	13	7	6	8
Луганська	9	6	14	8	13	9	2	7	11
Львівська	17	19	18	19	15	17	14	9	13
Миколаївська	6	9	7	6	7	8	11	3	17
Одеська	12	8	9	10	5	6	16	5	12
Полтавська	8	4	8	11	10	12	5	16	9

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Рівненська	22	23	22	15	23	20	21	22	23
Сумська	13	10	5	2	8	3	9	14	16
Тернопільська	21	25	23	24	21	19	19	21	22
Харківська	2	3	3	4	4	4	1	2	3
Херсонська	5	14	2	3	16	15	15	18	15
Хмельницька	10	16	13	12	17	14	12	19	5
Черкаська	3	2	4	5	6	5	3	12	14
Чернівецька	20	20	19	22	22	21	22	20	19
Чернігівська	19	17	16	17	18	18	13	17	7

7.3. Семінарське заняття на тему

"Тенденції в освітній сфері України".

1. Національна рамка кваліфікацій: сутність, особливості застосування, інтеграція до європейського освітнього простору.
2. Взаємозалежність рівня освіти та стану здоров'я громадян. Багатофакторний вплив освіти на стан здоров'я.
3. Вища економічна активність, вищий рівень зайнятості, більші можливості знайти роботу для працівників із вищим рівнем освіти.

Тема 8. Економічне зростання, зайнятість і людський розвиток

Аналітично-розрахункові задачі

8.1. Населення міста становить 800 тис. осіб, як безробітні зареєстровано 13 тис. осіб. Протягом року з підприємств міста звільнено 44 тис. осіб, із яких 15 тис. працевлаштовано на тих самих підприємствах; на ринок праці вступають 5 тис. осіб, які раніше не працювали; сальдо міграції трудових ресурсів становить 2 тис. осіб. Розрахувати річну пропозицію робочої сили.

8.2. У межах попиту та пропозиції робітників підприємств легкої промисловості міста становище спочатку мало такий вигляд (табл. 8.1).

Таблиця 8.1

Вихідні дані для розрахунку, тис. осіб

Попит П	Пропозиція Проп.	Працевлаштування Прац.	Нестача П – Проп.	Надлишок Проп. – Прац.
6,0	2,0	1,0	5,0	1,0

Місцеві виконавчі органи формують річне регіональне замовлення на додаткове виробництво швейних виробів, розраховане на використання 500 осіб додатково. Визначити, як змінюються попит, пропозиція, працевлаштування, нестача та надлишок робітників у легкій промисловості міста, унаслідок дії замовлення.

8.3. Кількість працівників на підприємствах міста на початок року становила 500 тис. осіб, планова кількість на кінець року – 480 тис. осіб. Протягом року з підприємств міста було звільнено 60 тис. осіб, із них 28 тис. осіб працевлаштовано на тих же підприємствах. Визначити додатковий попит на робочу силу протягом року.

8.4. Розрахувати поточну пропозицію робочої сили й попит на неї у службі зайнятості, а також реалізовану та нереалізовану пропозицію, якщо відомі дані наведено в табл. 8.2.

Таблиця 8.2

Вихідні дані, тис. осіб

Показники	Значення
Незайняті на початок року	479
Незайняті, які звернулися до служби зайнятості протягом року	2278
Звернулося бажаних змінити роботу	82
Працевлаштовано незайнятих	2839
Працевлаштовано бажаних змінити роботу	11
Залишок вакансій	429

8.5. Визначити, як змінюються попит, пропозиція, потенційне працевлаштування, нестача й надлишок робітничих кадрів у машинобудівній промисловості міста, унаслідок дії замовлення на додаткове виробництво машинобудівної продукції, розрахованого на використання 1 тис. осіб додатково, якщо початковий попит і пропозиція на робітників становили 10 тис. і 5 тис. осіб, відповідно, із яких 2 тис. осіб було працевлаштовано.

8.6. Визначити перспективну кількість працездатного населення міста, що потребує робочих місць, за умови, що кількість трудових ресурсів становить 500 тис. осіб, із них: жінок, які доглядають за малолітніми дітьми, – 5 тис. осіб; багатодітних матерів – 0,5 тис. осіб; осіб, які перебувають у стані зміни роботи, – 5 тис. осіб; військовослужбовців – 3 тис. осіб; осіб, що потребують навчання з відривом від виробництва, – 1,5 тис. осіб.

8.7. Визначити додатковий попит (ДП) на трудові ресурси протягом року й загальний річний попит (РП) на кадри за галузями і загалом по господарству, якщо галузеву структуру зайнятості в господарстві міста характеризують дані, наведені в табл. 8.3.

Таблиця 8.3

Вихідні дані, тис. осіб

Галузі	Кількість на початок року	Попит на початок року	Кількість звільнених протягом року	Особи з-поміж звільнених працевлаштовано на тих же підприємствах (план)	Планова кількість на кінець року
Промисловість	170	21,7	25	10	160
Будівництво	70	11,3	10	3	65
Транспорт	30	5	6	–	25
Сфера послуг	125	6,5	3	2	130
Інше	5	1,5	–	–	7
Разом	400	46	44	15	387

Тема 9. Рівень життя, нерівність і людський розвиток

9.1. Розв'язання завдання методом кейсу

Уявіть себе втомленими дружинами олігархів (утомленими від турбот олігархів), яким шалено набридло сидіти вдома й нудитися, у яких є все, і найголовніше, є "голова", і тому прекрасно зрозуміло, що якщо просидіти вдома ще пару років у такому стані, то все може закінчитися дуже сумно. Цілком випадково познайомилися одна з одною в літаку, повертаючись із дітьми з відпочинку. Літак робив вимушену посадку й було достатньо часу поговорити. Потім прекрасно спілкувалися й через рік купили невеликий ресторан у Карпатах. Ресторан знаходиться в заповідній зоні. Із точки зору ресурсів, було все: час, гроші, підтримка близьких і влада. Але виникла одна проблема: екологічна організація зацікавилася проектом ресторану, тому що його розташовано в екологічній зоні – парку, який входить до всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Єдиний вихід – це створити такий ресторан, щоб він задовольнив як екологів, так і попит споживачів.

Необхідно скласти бізнес-проект нового ресторану, із точки зору сталого розвитку, урахуваючи такі чинники, як:

1. Назва ресторану.
2. Територіальний план (опис території та її приблизні розміри).
3. Місія організації.
4. Структура організації (штатний розклад).
5. Переваги ресторану, порівняно з іншими конкурентами.
6. Екологічний аспект.

9.2. Аналітичне завдання. Аналіз рівня добробуту в регіонах України у 2011 р.

Студентам пропонують дані щодо значення показників за таким блоком людського розвитку регіонів України в 2011 р., як "Добробут" (табл. 9.1). Необхідно проаналізувати регіони України за наведеними значеннями.

Таблиця 9.1

**Абсолютні значення показників за блоком "Добробут"
у регіонах України у 2011 р. (наведено за [9])**

Регіони	Рівень бідності за відносним критерієм	Питома вага домогосподарств, які робили заощадження або купували нерухомість	Кількість мінімальних продуктивних кошиків, які можна придбати за середньодушовий дохід	Валовий регіональний продукт (на 1 особу)	Наявність базового набору товарів тривалого користування
1	2	3	4	5	6
АР Крим	25,4	30,3	2,23	0,90	87,1
Вінницька	26,2	23,6	2,32	0,78	76,6
Волинська	37,4	13,3	2,24	0,76	68,5
Дніпропетровська	27,9	23,9	2,56	1,88	83,9
Донецька	19,5	14,6	2,67	1,57	91,8
Житомирська	40,8	12,5	2,33	0,79	78,1
Закарпатська	25,7	28,4	2,05	0,67	82,8
Запорізька	18,1	39,3	2,50	1,28	83,7
Івано-Франківська	21,8	6,7	2,15	0,80	70,7
Київська	18,2	27,3	2,35	1,42	77,4
Кіровоградська	39,6	18,2	2,29	0,84	75,7
Луганська	20,0	29,0	2,48	1,07	88,9

1	2	3	4	5	6
Львівська	29,1	9,0	2,13	0,89	87,0
Миколаївська	18,7	16,4	2,63	1,10	91,6
Одеська	25,9	23,4	2,65	1,22	85,8
Полтавська	26,0	22,7	2,70	1,61	71,6
Рівненська	33,7	18,7	2,24	0,75	76,0
Сумська	24,0	42,0	2,42	0,85	80,1
Тернопільська	37,3	13,1	2,05	0,64	75,6
Харківська	19,1	15,5	2,41	1,28	90,3
Херсонська	36,8	8,6	2,24	0,78	82,3
Хмельницька	28,8	33,0	2,43	0,74	70,1
Черкаська	14,1	25,3	2,56	0,94	77,9
Чернівецька	25,8	50,7	2,18	0,59	77,4
Чернігівська	19,7	42,2	2,47	0,84	62,0

Завдання необхідно оформити в зошиті із зазначенням умов, чинників впливу, наслідків рівня складових частин для регіонів; навести обґрунтовані висновки щодо виконання завдання.

Тема 10. Гендерний розвиток у контексті концепції людського розвитку

10.1. Практичне завдання. Користуючись доповіддю про людський розвиток 2014 р., доступною за посиланням [<http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr14-summary-ru.pdf>], необхідно провести дослідження рівня гендерної рівності за будь-якою обраною країною світу, визначаючи причини, чинники та наслідки наявного становища. Висновки обґрунтувати на розрахунках індексу гендерної нерівності за попередні роки, які також доступні на сайті ПРООН (hdr.undp.org).

10.2. Семінарське заняття на тему

"Особливості гендерної рівності в Україні"

1. Зміни в економічному й соціальному становищі жінок у XXI столітті.
2. Відмінності у здоров'ї та тривалості життя чоловіків і жінок.
3. Соціальні причини низької народжуваності, хворіб та смертності.
4. Гендерні стереотипи у виборі професії та роду занять.
5. Нерівномірний розподіл домашньої роботи в сім'ї.

Використана література

1. Грішнова О. А. Людський розвиток : навч. посіб. – К. : КНЕУ, 2006. – 308 с.
2. Гавкалова Н. Л. Формування та використання інтелектуального капіталу / Н. Л. Гавкалова, Н. С. Маркова. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2006. – 252 с.
3. Гендерний паритет в умовах розбудови сучасного українського суспільства. – К. : Український ін-т соціальних досліджень, 2003. – 129 с.
4. Людський розвиток в Україні : історичний вимір трансформації державної соціальної політики : [колективна монографія] / за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2014. – 380 с.
5. Людський розвиток в Україні: трансформація рівня життя та регіональні диспропорції : [колективна монографія]. У 2-х т. Т. 1. / відпов. за випуск Л. М. Черенько, О. В. Макарова ; за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2012. – 436 с.
6. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз : [колективна монографія] / за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. – 367 с.
7. Майданік І. П. Українська молодь на ринках праці зарубіжних держав. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. – 176 с.
8. Мельник Т. Гендерна експертиза українського законодавства. Сутність, необхідність та методологічні основи. – К. : Логос, 2001. – 46 с.
9. Методика вимірювання регіонального людського розвитку / за ред. Лібанової Е. М. – К. : Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи, 2012. – 50 с.
10. Населення України: демографічні складові людського розвитку / за ред. О. М. Гладуна. – Умань : Видавець "Сочинський", 2015. – 180 с.
11. Нерівність в Україні: масштаби та можливості впливу / за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, 2012. – 404 с.
12. Основы изучения человеческого развития : учебник / под ред. Н. Б. Баркалова и С. Ф. Иванова. – М. : Права человека, 1998. – 168 с.

13. Рівень життя населення України / НАН України, Ін-т демографії та соц. дослідж., Держ. ком. статистики України ; за ред. Л. М. Черенько. – К. : ТОВ "Видавництво "Консультант", 2006. – 428 с.
14. Робоча програма навчальної дисципліни "Людський розвиток" для студентів напряму підготовки 6.030505 "Управління персоналом та економіка праці" денної форми навчання / укл. Н. С. Маркова. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 47 с.
15. Стрижак О. О. Людський розвиток : конспект лекцій / О. О. Стрижак ; Харк. нац. екон. ун-т. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2010. – 123 с.
16. Человеческое развитие: новое измерение социально-экономического прогресса : учеб. пособ. / под ред. В. П. Колесова и Т. Маккинли. – М. : Права человека, 2000. – 464 с.
17. Чухно А. А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України. – К. : Вид-во "Логос", 2003. – 632 с.
18. Документи і матеріали Міжнародної організації праці (МОП) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ilo.org.
19. Доповіді про людський розвиток. Сайт Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй. – Режим доступу : <http://hdr.undp.org>.
20. Національна доповідь "Цілі розвитку тисячоліття. Україна 2000 – 2015" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.idss.org.ua/monografii/2015%20MDG%20Ukr%20Report%20DRAFT.pdf>.
21. Офіційний сайт Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної академії наук України. – Режим доступу : http://idss.org.ua/ukr_index.html#close.
22. Статистична база для дослідження процесів людського розвитку в світі і в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**Методичні рекомендації
до практичних завдань
з навчальної дисципліни
"ЛЮДСЬКИЙ РОЗВИТОК"
для студентів напряму підготовки
6.030505 "Управління персоналом та економіка праці"
всіх форм навчання**

Укладач **Маркова** Наталя Сергіївна

Відповідальний за видання *Г. В. Назарова*

Редактор *О. Г. Доценко*

Коректор *О. Г. Доценко*

План 2016 р. Поз. № 126.

Підп. до друку 26.09.2016 р. Формат 60×90 1/16. Папір офсетний. Друк цифровий.

Ум. друк. арк. 2,75. Обл.-вид. арк. 3,44. Тираж 40 пр. Зам. № 169.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*